

Kop uit het zand

Klimaat, duurzaamheid, biodiversiteit: we leven in een tijd van grote uitdagingen. Hoe houden we de aarde leefbaar voor mens en natuur? Het zijn grote en urgente vragen. Welk antwoord we ook formuleren: het zal de komende decennia tot grote veranderingen leiden. En dat gaat gepaard met onzekerheid en weerstand. Dat is tenminste het beeld dat je zou kunnen overhouden uit de media en het publieke debat. Het lijkt soms wel alsof Nederland één grote ruziënde familie is geworden. Deze Buitenronde bewijst het tegendeel. De krant staat boordevol verhalen van inwoners van Ede, die elk hun steentje willen bijdragen aan een antwoord op al die grote vragen die op ons afkomen. 'Je kunt wel als een struisvogel je kop in het zand steken, maar we zullen moeten verduurzamen', zegt meneer Van de Brandhof verderop in deze krant. Hij heeft groot gelijk. En zo zijn er nog veel meer. Boer Teunis van de Zandschulp experimenteert met de combiteelt van mais en bonen om zo het eiwitgehalte in zijn voer op te krikken. Malika Cieremans tovert een dennenbos in Bennekom samen met een groep vrijwilligers om in een voedselbos. In het Binnenveld doen ze hun best voor de ervogels. En de familie Boeve in Ederveen steekt veel energie in het onderhoud van de knotbomen en doet dat met aandacht voor vogels in het gebied.

Wethouder Pieter van der Schans.

Op het oog zijn het soms kleine stappen, maar heel veel kleine stapjes maken een groot verschil. Wat deze inwoners doen is concreet, heeft effect en inspireert anderen om ook aan de slag te gaan. Dus: mochten er nog koppen in het zand zitten: haal ze eruit en werk samen aan een mooie toekomst!

Jan Pieter van der Schans
Wethouder landbouw, natuur en biodiversiteit

'Helpen jullie me even met het voeren van de geiten?'

Geitenboerin Gerina van den Brink van Jowis zolder in Lunteren is educatieboerin. Soms krijgt ze zelfs drie basisschoolklassen op bezoek. Ze vindt die drukte alleen maar leuk. 'De kinderen zijn enthousiast en stellen veel vragen.'

Kinderen van basisschool De Koepel uit Ede aaien voorzichtig een pasgeboren geitje.

'Kom, gaan jullie mee naar de andere schuur? Dan voeren we de geiten.' 'Jee', roepen de kinderen van groep 6 van basisschool De Koepel uit Ede. Ze hebben uitleg gekregen over het reilen en zeilen op een geitenhouderij en kunnen nu zelf aan de slag. Lesgeven is voor Gerina van den Brink een nieuwe activiteit. Weliswaar sloot ze zich in januari 2019 meteen aan bij het gloednieuwe platform Leren bij de Boer, maar door de coronacrisis kwam alles tot stilstand. Het nieuwe schooljaar kan ze volop aan de slag en klassen ontvangen. Ze vindt het ontzettend leuk om kinderen kennis te laten maken met het boerenleven. 'Die 1,5 uur is zo voorbij.'

Ruim tien educatieboeren

Leren bij de Boer is een initiatief van LTO Gelderse Vallei en Promotie Veehouderij Barneveld. Inmiddels zijn er ruim tien educatieboeren. Een aantal boeren is nog in opleiding. Educatieboer word

je niet zomaar. De boeren volgen eerst een cursus bij Boerderijeducatie Nederland, waar ze leren hoe je over je vak kan vertellen en hoe je kinderen bij het verhaal betreft. Pas na het verwerven van het certificaat mogen de boeren beginnen. Het geeft scholen de garantie dat de kinderen echt wat opsteken en dat de veiligheid op de boerderij is gewaarborgd. Behalve de cursus hebben de educatieboeren ook een BHV-cursus voltooid.

Lammetjes aaien

Inmiddels heeft Van den Brink een nieuwe activiteit bedacht. 'Toen jullie hier aankwamen', vraagt ze aan de kinderen, 'waren er toch net twee lammetjes geboren? Zullen we eens kijken of ze al droog zijn? Dan kunnen we ze even vasthouden.' De kinderen zijn door het dolle heen. Even later vraagt een meisje aan haar vader: 'Mogen we een geitje mee naar huis nemen?'

Ter afsluiting krijgen de kinderen een ijsje, vanzelfsprekend gemaakt van geitenmelk van de boerderij. En dan terug naar school, met overal strootjes in de kleren.

Gerina van den Brink met haar dochter.

Leren bij de Boer

Goed nieuws voor de basisscholen in de gemeente Ede. In 2021 en 2022 kunnen klassen gratis op bezoek bij de educatieboeren van Leren bij de Boer. Dit wordt mogelijk gemaakt door de gemeente, die de onkosten vergoedt. Via lerenbijdeboer.nl kunnen scholen zich aanmelden.

Inhoudsopgave

Landgoed Kernhem
Fraaie knotelzen

p2 Mais-bonenteelt
p2 Nieuwe zorgboerderij

p3 Erfvogels helpen
p3 Zonneveld Meikade

p4 Voedselbos
p4 Restaurant Bloem geopend

'We maken van boerderij Engelenhove een levendige plek'

Boerderij Engelenhove op landgoed Kernhem heeft nieuwe pachters. De familie Van de Voort-van der Marel uit Lunteren, bekend van Remekerkaas, start er hun tweede locatie. Ze hebben ambitieuze plannen.

Eind 2020 vroeg de gemeente Ede, eigenaar van landgoed Kernhem, of de familie interesse had om zich op Engelenhove te gaan vestigen. Die vraag kwam precies op het goede moment. Jan-Dirk van de Voort en Irene van der Marel staan voor een generatiewisseling. Zoon Peter neemt het roer langzamerhand over. Boerderij Engelenhove. Irene en Jan-Dirk kunnen daar gaan wonen en mantelzorg aan hun ouders verlenen. En het jongvee kan er worden gestald, waardoor er ruimte ontstaat op boerderij De Grootte Voort. 'Want Peter wil de veestapel uitbreiden van 90 naar 110 Jersey-koeien. De kaasverkoop loopt zo goed, dat dat kan', legt Jan-Dirk uit.

Bouwen en verbouwen

Het grasland op Kernhem heeft al een oppepper gekregen en er worden granen verbouwd. Vooral wil de familie van Engelenhove een levendig erf maken. Jan-Dirk: 'De oude wagenschuur verbouwen we

Van links naar rechts: Peter van de Voort, David, Robert en Lenie van der Marel, Jan-Dirk van de Voort en Irene van der Marel gaan aan de slag op boerderij Engelenhove.

tot een winkel waar we onze kaas en vlees gaan verkopen, maar ook nieuwe producten. Kefir bijvoorbeeld. Die maken we op de authentieke wijze met het kefirplantje.'

Jan-Dirk is altijd aan het experimenteren. Zo is ook de veelbekroonde Remekerkaas ontstaan. Deze winter wil hij het lekkerste ijs van Nederland ontwikkelen. 'We gaan het proberen met een speciale ijsmachine. Onze melk heeft alles in zich voor lekker ijs.

We hoeven er niks aan toe te voegen.'

Het landgoed aan de rand van Ede leent zich uitstekend voor ijsverkoop. Op het erf komt dan ook een terras. Maar er verandert meer. De hooiberg wordt gerestaureerd en de oude potstal wordt verplaatst. Die krijgt een nieuwe bestemming. Voor het jongvee bouwen ze een langwerpige potstal. 'Die wordt onze blikvanger. De stal krijgt houten spanten en een open karakter: je kunt erdoorheen kijken naar het

achterliggende landschap. Vanaf het terras kunnen de mensen naar het vee kijken.'

Samenwerken met de burens

Familie Van de Voort wil graag samenwerken met de andere landgoedbewoners. 'Kernhem is een fantastische plek om over duurzame voedselproductie te vertellen. De gemeente wil dat we daar invulling aan geven, maar wij zelf ook. We zullen tijd uittrekken voor open dagen, foodfestivals, schoolbezoeken en dergelijke. En als je al die wandelaars op het landgoed ziet, wil je ook niets anders dan hen bij de boerderij betrekken.'

Wanneer het boerderij opengaat voor publiek is nog niet bekend, maar het wordt zeker ergens in de loop van 2022.

Knotbomen horen in het landschap van Ederveen

De knotelzen van de familie Boeve in Ederveen zijn een lust voor het oog. De oude, dikke knoestige stammen zouden op een schilderij niet misstaan. 'Heel oude jongens', vertelt Alex Boeve. 'Mijn schoonvader weet niet anders dan dat ze er altijd waren.' Schoonvader Jan Veldjesgraaf komt ondertussen aangelopen. 'Ze zijn misschien wel 80, 90 jaar', antwoordt hij. 'In de winter als het koud was moest je de bomen knotten. We maakten van de twijgen takkenbossen. Het hout was voor het fornuis.'

De bomen staan in een lange lijn links en rechts langs het smalle perceel, wat zo kenmerkend is voor het veenontginningslandschap van Ederveen. 'Onze 101 knotelzen waren al jaren niet gesnoeid. Landschapsbeheerder Marnix Bout van de gemeente vroeg me of ik ze niet een keer wilde knotten. Dat wilde ik best, maar daar moesten we wel goede afspraken over maken. Want op ons perceel zitten allerlei soorten vogels zoals groene specht, grote bonte specht, holenduif en puttertjes. Die wil ik graag houden. De bosigge elzen geven bescherming. De buizerd, die iets verderop broedt, kan niet tussen de bomen duiken om op de vogels te

Alex Boeve (r) en schoonvader Jan Veldjesgraaf (l) zijn trots op hun de fraaie knotelzen.

jagen. De uitkomst van het gesprek met Bout was dat ik elk jaar een deel knot, zodat er voldoende beschutting voor de vogels overblijft.'

's Winters knotten

Die afspraak is inmiddels drie jaar geleden gemaakt. Boeve heeft nu knotbomen in drie verschillende snoeistadia. En de vogels zijn gebleven. 'Ik heb zelfs wel jonge groene spechten gehad.' Het knotten gebeurt in de winter. Verder moeten eens per jaar alle

zijkakjes van de stam worden verwijderd. 'Dat laatste heb ik in september nog gedaan. Ja, er zit best wel veel werk in het onderhoud van de bomen. We doen alles zelf. Ik heb een tractor, hefmaschine en een kraan. Ik heb een motorzaag, alles.' Schoonvader Jan helpt graag mee. 'Ik vind het mooi om het netjes bij te houden.'

Boeve loopt ondertussen naar een prachtig knoestig exemplaar. 'Oh ja, en een steenuil zit hier ook. De holle bomen zijn ideaal voor deze hollenbroeder.'

Subsidie voor wilgen knotten

Heeft u ook knotbomen? Voor het knotten is subsidie beschikbaar. Benader een van de landschapsbeheerders van de gemeente en stel gerust ook vragen over het onderhoud. Zij geven deskundig advies en helpen u graag verder. Meer informatie: landschapsbeheer@ede.nl, telefoon 14 0318 of kijk op www.ede.nl/levendlandschap

Mengteelt mais-stokbonen verrijkt de bodem en het veevoer

Melkveehouder Teunis van de Zandschulp uit Lunteren las eens over de teelt van mais met stokbonen. Het leek hem interessant om te proberen. Op 15 oktober is het gewas geoogst.

Stokbonen hebben diverse mooie eigenschappen. Ze wortelen diep, wat de bodemstructuur verbetert. Het zijn vlinderbloemigen die bekendstaan om hun stikstofbindend vermogen, waardoor ze de bodem met stikstof verrijken. En door hun bloei zijn ze aantrekkelijk voor insecten, wat een bijdrage levert aan de biodiversiteit. Teunis van de Zandschulp is vooral geïnteresseerd in het hoge eiwitgehalte. 'De overheid wil ernaartoe dat melkveehouders 65 procent van het eiwit van eigen land halen. Als je niet zo veel land hebt, valt dat nog niet mee. De bonen in de mais kunnen hier een kleine bijdrage aan leveren.'

Proef op 2 hectare

Dit voorjaar zaaide hij op 2 hectare een zaadmengsel van coöperatie Rijnvallei in: 60 procent mais en 40 procent stokbonen van drie verschillende rassen. Omdat bonen gevoeliger zijn

Teunis van de Zandschulp bij de oogst van de mengteelt van met stokbonen.

voor koude en nachtvorst heeft hij het mengsel in mei gezaaid.

In de mengteelt kan hij geen onkruid bestrijden. 'Spuiten kan niet omdat de bonen er erg gevoelig voor zijn, en schoffelen gaat niet omdat de bonenranken van de ene naar de andere rij groeien. Rijd je er met een schoffelmachine langs, dan trekt je de bonenplanten zo los. Wel kan ik

voor opkomst van het gewas een bodemherbicide spuiten om het onkruid nog een beetje te onderdrukken.' De uitdaging was vooral om de mais en bonen tegelijkertijd rijp te hebben. 'Bij mij ging dat aardig goed. De bonen waren ietsje verder dan de mais maar gelukkig zaten de bonen bij de oogst nog goed vast.'

Monsters

De oogst is binnen. Van de Zandschulp wil nu weten wat het eiwitgehalte van het mais-bonenmengsel is. Daarvoor neemt hij monsters, en om de gehalten goed te kunnen vergelijken doet hij dat ook bij zijn gewone maispercelen. 'Als het goed uitpakt, zal ik op meer percelen mais met stokbonen gaan telen.'

De teelt van mais met stokbonen is een van de experimenten van de veehouders van het 'Leernetwerk Samenwerken aan Natuurinclusieve Landbouw in gemeente Ede/Regio Foodvalley'. Meer informatie over het leernetwerk leest u in de folder Boeren werken aan bodem en biodiversiteit. Gratis te bestellen via: renee.baris@ede.nl.

Dagbesteding De Groenerie kent alleen maar winnaars

'Ze slapen beter, eten beter en hebben minder medicijnen nodig.' Akkerbouwer Richard Hardeman uit Harskamp somt de voordelen op voor de mensen die op zijn bedrijf als dagbesteding komen werken. De Groenerie heet dit nieuwe dagbestedingsproject voor cliënten van 's Heeren Loo Ede, een zorginstelling voor mensen met een beperking.

De discussies over de toekomst van zijn boerderij en de landbouw in het algemeen dwongen Richard Hardeman ertoe om serieus te gaan nadenken over de voortgang van het bedrijf. Hij is tegelijk positief en gefrustreerd. 'We zijn als boer de hele dag bezig met een basisbehoeften van de mens, zoals voedsel en het onderhouden van het landschap, maar je moet heel creatief zijn om voldoende te verdienen.'

Allerlei werkzaamheden

En creatief is hij. Een idee dat hij ontwikkelde mondde in 2021 uit in het project De Groenerie. Hardeman teelt altijd al akkerbouwgewassen als mais, aardappelen, uien, bonen, bieten en wortels. Ook houdt hij kalveren. Een gemengd bedrijf dus. Maar dacht hij: 'Als ik nou eens meer met die groenteteelt zou gaan doen?'

Richard Hardeman en medewerkster Janieke Teunissen in de boerderijwinkel waar ze de groenten verkopen.

In samenwerking met 's Heeren Loo biedt hij nu jongeren met een beperking dagbesteding aan. Het begon met drie dagen per week, aan het eind van dit jaar zal het om vijf dagen gaan. De deelnemers, zoals Hardeman ze noemt, helpen hem bij zeer uiteenlopende werkzaamheden: poten, schoffelen, oogsten, versnijden en sinds kort ook groenten koken, afpellen en verpakken. De vers-van-het-land-producten worden verkocht in de Buurtpieper, de winkel op zijn erf, aan een trouwe clientèle. Bestellen via

de website is ook een optie en er is sinds kort een bestelapp.

Pluspunten

Onder begeleiding van vrijwilligers leidt hij de deelnemers op, zodat ze, tot op zekere hoogte, volwaardig kunnen meewerken. Hij geeft hun werkervaring en daar staat tegenover dat hij, als dat nodig is, een beroep kan op deze bijzondere arbeidskrachten. Een win-winsituatie. Er zijn meer pluspunten. De Groenerie levert ook producten aan de keukens van 's

Heeren Loo, waar dus zijn deelnemers van hun eigen arbeid kunnen genieten. 'Maar het allermooiste', zegt Hardeman, 'is dat de deelnemers aan het werk dat ze doen eigenwaarde ontleen. Ze voelen zich gewaardeerd. En 's avonds zijn ze moe van alle fysieke inspanningen en de buitenlucht. Ze zitten daardoor veel beter in hun vel.'

Een warm welkom voor erfvogels

Het idee was een steen- en kerk- uilenproject. Maar Henk van Paassen, ecooloog en bewoner van De Kraats, deed de suggestie voor een project voor alle erfvogels en andere dieren. Zo gezegd, zo gedaan. Zeker 25 deelnemers in het buitengebied van Bennekom en De Kraats haakten aan, waaronder Ard Lengkeek.

Het erf van Ard Lengkeek is al een oase vol biodiversiteit. Een brede houtril biedt een schuilplaats aan merels, winterkoninkjes en heggenmussen, maar ook aan insecten en egels. Er is een boomgaard en overal zijn struiken, planten en vijvertjes. Vooral veel nestkasten hangt Lengkeek op, dertig verschillende soorten. Vooral spant hij zich in voor huiszwaluwen. Zo leerde hij Van Paassen kennen. Er vielen soms zwaluwnesten van de daklijst naar beneden. Wat te doen? De ecooloog adviseerde om rivierklei aan te bieden, waar zwaluwen een stevig nest van kunnen bouwen. Lengkeek bedacht om kattengrit te strooien. Als dat nat wordt ontstaat er ook een kleiige substantie.

Nieuwe ideeën

De ecooloog loopt opnieuw over zijn erf. Lengkeek doet graag mee met het erfvogelproject. 'Je kunt altijd weer ideeën opdoen.' Van Paassen legt uit:

Projectleider Henk van Paassen (l) van het erfvogelproject bekijkt een nestkastje voor mussen dat Ard Lengkeek (r) van een wijnkratje heeft gemaakt.

'In ons erfvogelproject volgen we de vier v's van de Vogelbescherming voor tuinen en erven: voedsel, veiligheid, variatie (in beplanting en water) en voortplanting. We betrekken deze v's ook op egels, vleermuizen, kikkers, insecten enzovoort. Al deze dieren spelen een belangrijke rol in het buitengebied.'

Diverse aanpak

Versterking van de leefomgeving voor zoveel diersoorten vraagt een diverse aanpak. Qua beplanting gaat het om

terugbrengen van streekeigen soorten, waaronder besdragende struiken: voer voor vogels. Notenbomen die in bloei staan trekken veel insecten en in het najaar weten eekhoorns wel raad met de noten. De buitengebiedbewoners die een uitsluitend beplantingsadvies willen, krijgen een van de gemeentelijke landschapsbeheerders op bezoek. Willen mensen weten welke vogels en andere dieren op het erf voorkomen, dan komt Van Paassen langs. Hij bespreekt de mogelijkheden om de leefomstandigheden te versterken.

Meedoen

Het wordt buitengebiedbewoners makkelijk gemaakt om mee te doen. Voor de beplanting en de nestkasten verstrekt de gemeente subsidie. Van Paassen heeft de bestellingen voor de nestkasten inmiddels genoteerd. Op zijn bestellijst staan nestkasten voor steenuilen, kool- en pimpelmezen – goede bestrijders van de eikenprocessierups –, roodborsten, grote bonte specht, huis- en boerenzwaluwen en vleermuizen. En verder egelhuizen. Lengkeek vult aan: 'En ik wil graag een nestkast voor de groene specht, die geregeld op mijn erf voedsel zoekt.'

Pimpelmezen bestrijden eikenprocessierups. Foto Anton Hols

Het groen- en erfvogelproject in Bennekom/De Kraats is onderdeel van Levend Landschap Ede. De bestelde beplanting en nestkasten worden op 11 december uitgedeeld. Het zaaigoed wordt thuisbezorgd.

Zonnecentrale Meikade is voor en door Edenaren

In de oksel van de A30 en de N224 richting Ederveen verrijst het eerste zonneveld in de gemeente Ede. De bouw is naar verwachting half december klaar. Initiatiefnemer is aannemer Geurt van den Brandhof. 'Het is leuk om zo'n uitdaging op te pakken. Als het dan goed lukt, is dat wel even kicken.' Zonnecentrale Meikade levert straks energie aan 650 huishoudens.

'De gemeente staat voor de uitdaging om in 2050 energieneutraal te zijn. Ik wil best een steentje bijdragen aan dit algemeen belang', motiveert Geurt van den Brandhof. 'Je kunt wel als een struisvogel je kop in het zand steken, maar we zullen moeten verduurzamen. Zo waren we in 2016 het eerste aannemersbedrijf in de gemeente dat een nul-op-de-meterwoning heeft gebouwd. Dat wordt de toekomst van het bouwen.'

Geschikte schuurdaken

Het initiatief voor de zonnecentrale begon bij de gemeente. Die vroeg of hij zijn schuren zou willen volleggen met zonnepanelen. 'Ze hadden waarschijnlijk op Google al onze daken gezien. Ons kantoor is in Lunteren, maar de werkschuren zijn

In het weiland van Geurt van den Brandhof is de aanleg van het zonneveld eind oktober gestart.

aan de Meikade, gecombineerd met een varkenshouderij en 2 hectare grasland.' De schuren zijn uitermate geschikt voor zonnepanelen. Behalve de goede oriëntatie op de zon hebben ze voldoende draagkracht. 'Dat komt omdat ik als bouwbedrijf verder kijk dan de agrarische bestemming. Mochten we ooit iets anders willen met de schuren, dan hoeven we de constructie niet aan te passen.'

Een echt lokaal project

Al snel kwam er een idee bij: een

zonneweide. 'Toen ik daar positief op reageerde, kreeg ik binnen een half uur een telefoontje van Coöperatie ValleiEnergie. Met projectleider Yvonne Kleefkens had ik meteen een klik.' ValleiEnergie investeert in de zonnepanelen: 1.100 op de daken en in 4.000 in het weiland. Het grote voordeel om met ValleiEnergie in zee te gaan, vindt Van den Brandhof, is dat bewoners meedoen en de winst bij hen terecht komt. 'Dat is zoveel beter dan een zonneveld door een of andere buitenlandse belegger te laten

aanleggen! Daar heeft niemand in de buurt wat aan.' De lokale insteek viel in de omgeving in goede aarde. Er is geen enkel bezwaar ingediend.

Landschappelijke inpassing

Om het zonneveld landschappelijk in te passen komt er een beplanting omheen. De biodiversiteit wordt versterkt door in het weiland een bloemenmengsel te zaaien. Onder de panelen gaan schapen het gras kort houden.

Inwoners van gemeente Ede kunnen deelnemen aan het Meikade-zonneveld, al vanaf €100,-. Voor Edenaren met een bescheiden jaarinkomen is er een speciale regeling. Kijk op www.valleienergie.nl/meikade voor meer informatie.

'In mijn voedselbos gaat het vooral om de natuurwaarde'

Voedselbossen worden meestal op landbouwgrond aangelegd. Malika Cieremans pakt het anders aan. Ze vormt een bestaand naaldbos om tot een gevarieerd bos met veel natuurwaarde. En oh ja, ze kan er ook uit oogsten.

Eén middag in de week werkt Malika Cieremans met vrijwilligers in het bos bij Bennekom. Ze komt er vaker, maar dan is ze er om gewoonweg te genieten. 'Een voedselbos kost weinig tijd', legt ze uit. 'Staat de aanplant erin, dan hoeft je alleen nog maar de groei te begeleiden en af en toe te snoeien.'

Het bos als thuis

Voedselbossen zitten bij wijze van spreken in haar genen. Als kind ging ze met haar ouders elk weekend naar het bos en vroeg ze hen de oren van het hoofd: 'Kun je die blaadjes en die bloemetjes eten?' Omdat haar ouders het niet wisten, probeerde ze het zelf maar uit. In haar studietijd bracht de liefde voor het bos haar op het idee om 1 à 2 hectare grond te kopen om er een voedselbos te beginnen. Ze was haar tijd ver vooruit; in Nederland bestonden zo'n 25 jaar geleden nog geen voedselbossen. Er was zelfs nog geen woord voor. Het lukte toen niet om een stuk grond te bemachtigen; de grondprijs was te hoog.

Malika Cieremans (l) aan de slag met vrijwilligers in haar voedselbos Het Voedselrijk.

Droom

In 2019 ging haar lang gekoesterde droom in vervulling. Gesponsord door familie kon ze een naaldbos kopen. 'In eerste instantie wil ik de natuur herstellen en versterken. Het is een mooie plek om te experimenteren. Hier

kan ik al mijn ideeën, kennis en ervaring die ik in Nederland maar ook in Rusland en Portugal heb opgedaan laten landen. Welke soorten zijn geschikt en in welke combinaties? Hoe ga ik met de grond om? Het is een proeftuin voor mij om van te leren.

Ook anderen kunnen hier leren. Ik geef al jaren cursussen, en nu kan ik met mijn cursisten in mijn eigen voedselbos wandelen en kijken. Natuurlijk ga ik er ook oogsten, maar een hoge opbrengst is niet mijn ambitie.'

Plantdagen

Deze winter plant Cieremans tussen de lariksboomen inheemse en eetbare bomen en struiken, waaronder walnoot, kastanje, kornoelje, framboos en vlier. Het duurt nog jaren voordat het naaldbos is omgevormd. Een voedselbos is nu eenmaal een project voor de lange termijn. Cieremans zegt daarom wel grappend tegen bezoekers: 'Tot ziens, tot over honderd jaar.'

Deze winter kunt u in voedselbos Het Voedselrijk meehelpen tijdens plantdagen. Kijk op de website circleecology.nl voor de data. De website geeft ook informatie over basis- en ontwerpcurssussen en rondleidingen.

Restaurant Bloem: een nieuwe pleisterplaats op de heide

Bloem. Zo heet het nieuwe restaurant op de Ginkelse Heide. Het eigentijdse restaurant serveert wereldse pannenkoeken en nog veel meer. De korte krachtige naam Bloem is een knipoog naar het hoofdbestanddeel van het menu en een verwijzing naar de natuurlijke omgeving.

Terwijl Max Verkleij vertelt, maakt Jos van Essen in de keuken een kunstwerkje van American pancakes met zalmreepjes, truffelmayonaise en garnituur. Beide Edenaren zijn horecaman in hart en nieren. Dat uit zich in alles. In de gastvrije bediening, de smaakvolle inrichting en vooral het eten en drinken, dat met grote zorg en goede ingrediënten wordt bereid. 'Zelfs een kopje koffie moet aangekleed zijn.'

Spannende start

In april tijdens de lockdown ging Bloem open, de eerste maanden noodgedwongen als "koffie to go". 'Het was spannend maar het pakte goed uit. De zomer was erg gezellig, erg druk ook. We ervoeren toen echt op wat voor mooie locatie we zijn beland.' Het restaurant is een pleisterplaats voor wandelaars, fietsers en wie dan ook. Vanaf 11:00 uur is de deur open voor koffie met gebak, vervolgens voor lunch en diner. 'Onze specialiteit is pannenkoek, maar we blijven ver weg van het rood-wit geblokte pannenkoekenhuis. De klassieke

Max Verkleij (l) en Jos van Essen (r) verwennen bezoekers van de Ginkelse en Eder Heide.

Hollandse pannenkoek maken we van een hartig en smaakvol beslag met haver, spelt en boekweit. De pannenkoeken serveren we met een topping naar wens.' Verrassend zijn hun internationale recepturen, zoals de Japanse okonomiyaki en de Italiaanse crespolini. 'Voor degenen die geen

pannenkoek willen, zetten we ook ons beste beentje voor. Het moet een uitje zijn voor iedereen.'

Nieuwe ideeën

Naast Verkleij en Van Essen, die feitelijk de zaak runnen, zijn er nog vier eigenaren: de gebroeders Nap

van Red's Tapas uit Ede en de twee partners van bouwbedrijf ADEA bouw. Ze kennen elkaar al jaren en bleken toevallig allemaal interesse te hebben in het pand op de hei. Nu het restaurant lekker loopt, krijgen Verkleij en Van Essen een beetje ruimte voor nieuwe ideeën. Verkleij: 'Met boswachter-jager Leendert Houweling denken we na over wildwandelingen.' Van Essen: 'Van wild uit de omgeving maken we af en toe een stoofpotje.'

Natuurlijk erf

Beiden kijken uit naar herinrichting van De Ginkel. 'De gemeente is in gesprek met alle partijen in het gebied. Het plan is om de parkeerplaats bij de schaapskooi te verplaatsen, zodat deze beter tot zijn recht komt. De auto's komen aan onze kant van de weg op een groene parkeerplaats. Ons terrein samen met restaurant Juffrouw Tok en camping Zuid-Ginkel wordt hopelijk een natuurlijk erf. Dat zal ons weer nieuwe mogelijkheden gaan geven.'

Natuurwerkgroepen steken handen uit de mouwen

In de gemeente Ede zijn diverse natuurwerkgroepen actief, zo ook A Rocha Bennekom. Elke tweede zaterdag van de maand, uitgezonderd het broedseizoen, zijn ze actief. Meestal op het gemeentelijke natuurterrein Franse Kamp. Ze verwijderen opschietende boompjes en woekerende braamstruiken. Daarmee houden ze waardevolle stukjes heide en zand open.

Na anderhalf jaar coronapandemie stonden de vrijwilligers van A Rocha te popelen om de handen uit de mouwen te steken. De boompjes en struiken op Franse Kamp groeiden onbekommerd door. Er is veel te doen.

Franse Kamp is niet zomaar een natuurgebied. 'Tot 1990 was dit een terrein van Defensie', legt Wilma van de Veen uit. 'Het was een aanvullingsplaats voor brandstof, olie en smeermiddelen.' Nog maar weinig herinnert aan die tijd. Het meest zichtbare is het hek om het terrein en op het terrein zijn nog een bunker – nu een vleermuiselder – en twee blusvijvers, waar tegenwoordig salamanders in leven. 'Bij één vijver gaan we een vlonder maken, zodat we ons nog meer kunnen richten op educatie, onder andere aan kinderen.'

Vrijwilligers van A Rocha Bennekom verwijderen opschietende boompjes.

Veel mierensoorten

De van oorsprong Portugese organisatie wil de betrokkenheid bij de schepping versterken door lezingen, workshops, publicaties, excursies en cursussen. Op deze ochtend heeft A Rocha Bennekom voor dat doel onderzoeker Jinze Noordijk uitgenodigd om over de vele mierensoorten te vertellen. Op Franse Kamp leven ten minste 23 soorten, heeft hij ontdekt, wat erg veel is. Geboeid staan de vrijwilligers te luisteren, maar na het vragenronde willen ze graag aan

de slag. De werkhandschoenen worden aangetrokken. 'Het openhouden van de heide en het zand is belangrijk voor onder meer de zeldzame zandhagedis', legt Wilma van de Veen uit.

Er wordt hard gewerkt, maar er is ook volop ruimte om ontdekkingen met elkaar te delen. Geregeld zie je een groepje zich afzonderen en over iets gebogen staan. 'We vinden een ontspannen sfeer belangrijk. We zijn fysiek bezig, maar het is ook gewoon gezellig.'

Jonge zandhagedis

Ineens ontstaat er een ooploepje bij een plek waar net een hoop snoeiafval is verplaatst. Dan wordt zichtbaar waar dit rustige gebied zoal bekend om staat: een jonge zandhagedis. Hij had zich onder het snoeiafval verstopt, maar ligt nu ineens zichtbaar voor iedereen op de grond. Even later kruipt hij weg naar een veilig plekje in het gewas.

Een jonge zandhagedis komt tevoorschijn wanneer een hoop snoeiafval wordt verplaatst.

Meer over Arocha Bennekom: www.arocha.nl of neem contact op met John Smits, 06 22827060, e-mail: bennekom@arocha.org Voor andere vrijwilligersgroepen van Levend Landschap Ede: f.aalbers@landschapsbeheergelderland.nl

Kort nieuws

Leren over bodem en biodiversiteit

De landbouw staat voor grote uitdagingen op het gebied van milieu, duurzaamheid en biodiversiteit. Een belangrijke sleutel naar een duurzame toekomst is natuurinclusieve landbouw. Dat is nieuw en een ontdekkingstocht. Om agrariërs met grondgebonden veehouderij in hun zoektocht te begeleiden, organiseerde de gemeente Ede in 2019-2021 het 'Leernetwerk Samenwerken aan Natuurinclusieve Landbouw in gemeente Ede/Regio Foodvalley'. De deelnemers zijn volop gaan experimenteren. De folder over het leernetwerk beschrijft een aantal inspirerende experimenten. U kunt de folder gratis bestellen via: renee.baris@ede.nl.

Natuurkwaliteiten van De Hindekamp

De vereniging van veldbiologen KNNV heeft de natuur in landbouwgebied De Hindekamp op De Ginkel in Ede

geïnterviewd. De bevindingen zijn gebundeld in een rapport en aan wethouder Jan Pieter van der Schans overhandigd. In het gebied omringd door bos en heide wordt al sinds de middeleeuwen landbouw bedreven. Een uniek gebied, ook omdat het relatief nat is op de verder droge Veluwe. Uit het rapport blijkt dat de natuur relatief stabiel is. Sommige

soorten doen het zelfs ronduit goed, zoals de bos- en struweelvogels. Aandachtspunten zijn er ook: de waterkwaliteit kan beter. Wethouder van der Schans: 'Het is monnikenwerk geweest. Vrijwilligers zijn soms letterlijk op hun knieën door het gebied gegaan om alles in kaart te brengen. Dat levert gedetailleerde en daarmee waardevolle informatie op.' De aanbevelingen wil de gemeente waar mogelijk verwerken in de plannen voor het gebiedsproces De Ginkel.

Landschapscursus voor recreatie- en horecaondernemers

De omgeving van het Renkums Beekdal is een aantrekkelijke bestemming voor recreanten. Recreatie- en horecaondernemers plukken daar de vruchten van. In het voorjaar 2022 start daarom de cursus IVN Gastheer van het Landschap, waar ondernemers uit Ede, Wageningen en Renkum meer leren over erfgoed, natuur en landschap van het Renkums Beekdal. Want een ondernemer die de bijzondere waarden van zijn eigen gebied goed kent en weet uit te dragen, is een interessante gastheer of -vrouw. Naast leren over het eigen gebied is het de bedoeling om een netwerk van recreatieondernemers op te zetten, waarin de ondernemers samen natuurarrangementen en -excursies ontwikkelen om het Renkums Beekdal (nog) beter op de kaart te zetten. De cursus start op 25 januari 2022. Aanmelden kan via www.ivn.nl/gastheer-renkums-beekdal.

Handleiding aanleg en onderhoud landschapselementen

Hoe krijg ik een mooie haag, laan of een houtwal? Welke struiken en bomen zijn daarvoor geschikt en passen in het Edese landschap? Hoe diep moet de grond worden

voorbewerkt? Om u op gang te helpen heeft de gemeente een handleiding met praktische tips voor streekeigen landschapselementen gemaakt. Vraag een van de landschapsbeheerders van de gemeente naar de handleiding en stel gerust vragen. Zij helpen u graag verder.

Meer informatie landschapsbeheer@ede.nl, telefoon 14 0318 of kijk op www.ede.nl/in-de-gemeente-ede/ede-in-ontwikkeling/levend-landschap

